

Krškopoljski prašič - od reje do predelave na domu

Uredili
Milena Kovač in Špela Malovrh

Domžale, 2015

Krškopoljski prašič - od reje do predelave na domu

Uredili:

prof. dr. Milena Kovač, doc. dr. Špela Malovrh

Za vsebino in jezikovno pravilnost prispevkov so odgovorni avtorji.

Izdajo monografije so podprli Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano,
Priznana rejska organizacija za prašiče
in Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko.

Prispevki so sofinancirani v okviru Javne službe nalog genske banke v živinoreji in Izvajanja skupnega temeljnega rejskega programa na področju prašičereje.

Izdajatelj:

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko,
Enota za prašičerejo

Prelom in priprava za tisk:

Janja Urankar, Karmen Ložar

Oblikovanje:

Janja Urankar

Fotografije:

Karmen Ložar, Špela Malovrh, Anita Ule, Janja Urankar, Marjeta Žemva

Ilustracije:

Maja Murn

Tisk:

Grafex d.o.o.

1. izdaja

Naklada 200 izvodov

Domžale, 2015

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

636.4.082.4(479.4)
637.5'64

KRŠKOPOLJSKI prašič - od reje do predelave na domu /
uredili Milena Kovač in Špela Malovrh - 1. izd. - Domžale:
Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Enota za prašičerejo, 2015
ISBN 978-961-6204-67-5
1. Kovač, Milena, 1957-
275178240

Predgovor

V knjižici predstavljamo pasmo krškopoljski prašič, oskrbo in rejska opravila za ohranitev pasme. Pasma je avtohtona v našem okolju, razvijala se je na področju krškega polja in na širšem področju Dolenjske in se tam tudi ohranila. V času, ko je bila večina kmečkega prebivalstva na tem področju revna, je krškopoljski prašič iz bolj ali manj ostankov dajal kmetom meso in predvsem zabelo. Prašiča še sedaj odlikuje, da lahko zaužije precejšne količine voluminozne krme in okopavin in pri tem tudi skromno raste. Tudi takrat so uspeli prašiči bolje, če so jim gospodinje pokladale tudi žito.

Danes so pogoji, kljub ponovni stiski ljudi, drugačni. Zavedamo so, da so živali živa bitja, s katerimi moramo primerno ravnati. Tako smo uzakonili nekatera pravila, da bi preprečili širjenje bolezni in nudili živalim zavetje in hrano, za kar je ob udomačevanju človek prevzel odgovornost. Imamo pa tudi srečo. Znanje na področju etologije je zelo napredovalo in skupaj z drugimi znanji znamo sedaj potrebam domačih živali prisluhniti. Tako jim lahko postrežemo s tistim, kar one potrebujejo in ne zaupamo svojim občutenjem ali svojemu prepričanju. Vse prepogosto si živalski svet slikamo pravljичno in vsak po svoje, svojim živalim pa delamo krivico, ker nočemo prisluhniti njihovi govorici in jim vsiljujemo naše predstave o tem, kaj je zanje dobro.

Krškopoljskega prašiča redijo ljudje pravzaprav zaradi tega, ker jim je všeč. Za preživetje pasme moramo vseeno poskrbeti za zgodbo, ki bo rejcem prinašala dohodek. Še vedno ostaja prašič, ki živi lahko v okoljih, ki so za prašičerejo manj primerna. Obroke lahko zasujemo na precejšnjem deležu doma pridelane krme. Ko govorimo o skromni prehrani krškopoljcev, to ne spremeni dejstva, da potrebujejo uravnotežen obrok in zadostne količine. Krma mora biti prašičem tudi dostopna: zato je potrebno urediti krmišča.

Prašičem nudimo tudi zavetje. Zavetja so lahko skromna, iz naravnih materialov, lahko pa nudijo tudi nekaj udobja pri oskrbovanju in opazovanju. Prašičem dajemo, če je le mogoče, možnost izbire. Tako gradijo nadstandardne hleve s tremi klimami. Prašičem ponudijo prostor za spanje, kjer je toplo pozimi in zmerno poleti, in prostor za hranjenje, pitje, blatenje in druge dnevne aktivnosti, razdeljen na notranji hladni del in izpust na prosto. Ko jih bomo postregli, kot je prav za prašiče, nam bodo vračali s hvaležnostjo z velikimi in pogostimi gnezdi, z dobro rastjo, preživetjem in na koncu še z izdelki.

Upamo, da bo knjižica pripomogla, da skromnost za krškopoljskega prašiča ne bo več pomenila pomanjkanja, kar v rejah prepogosto opazujemo. Za ohranitev pasme krškopoljski prašič smo lahko hvaležni vztrajanju kmetov, da pasmo vzrejajo kljub temu, da ni bila podprta. So jo ohranili le zaradi slovenske navade, da vsemu, kar je zahtevamo, tudi nasprotujemo? Redili so jo, ker so jim bile te živali všeč. Morda nas lahko v tem trenutku, ko se je pasma že kar razširila, bolj skrbi zanjo. Naj bo to spodbuda vsem, ki delajo s to pasmo, da ostanejo pri veselju do nje in zavračajo preračunljivost.

prof. dr. Milena Kovač

Kazalo

1 Pasma krškopoljski prašič	9
2 Pasemski standard za krškopoljskega prašiča	11
2.1 Uvod	11
2.2 Splošni opis rezultatov meritev	11
2.3 Pasemski standard	13
2.3.1 Osnovni podatki o pasmi	13
2.3.2 Opis zunanosti	13
2.3.3 Morfološke lastnosti	14
2.3.4 Proizvodne lastnosti	14
2.4 Zaključki	16
3 Rejska opravila pri zagotavljanju ohranjanja krškopoljskega prašiča	17
3.1 Uvod	17
3.2 Vzrejna središča krškopoljskega prašiča	17
3.3 Vzreja plemenskega podmladka	19
3.4 Zaključki	24
4 Struktura rej krškopoljskega prašiča	25
4.1 Uvod	25
4.2 Število in kategorije prašičev	25
4.3 Starostna struktura	27
4.4 Rejski in selekcijski ukrepi	28
4.5 Uravnavanje sorodstva v populaciji	29
4.6 Nove reje	29
4.7 Krškopoljski prašič in program razvoja podeželja (PRP) 2014-2020	30

5	Presoja genetske raznolikosti na osnovi porekla	31
5.1	Uvod	31
5.2	Material in metode	31
5.3	Rezultati in diskusija	32
5.3.1	Demografski opis referenčne populacije	32
5.3.2	Generacijski interval	33
5.3.3	Velikost družin	34
5.3.4	Popolnost porekla	34
5.3.5	Koeficient inbridginga in kolateralno sorodstvo	35
5.3.6	Povprečno sorodstvo	36
5.3.7	Prispevek prednikov in efektivno število prednikov	38
5.4	Zaključki	38
6	Preverjanje porekla z genotipizacijo mikrosatelitnih označevalcev	39
6.1	Uvod	39
6.2	Informacije o genomu	39
6.3	Material in metode	41
6.4	Rezultati	41
6.5	Zaključki	44
7	Rekonstrukcija pasme	45
7.1	Uvod	45
7.2	Delež genov pasem krškopoljski prašič in sattelschwein	45
7.3	Zastopanost genotipov in število potomcev v populaciji	47
7.4	Odbira in izločanje živali	49
7.5	Zaključki	50

8 Ocena zunanosti krškopoljcev ob označitvi	51
8.1 Uvod	51
8.2 Ušesna številka	51
8.3 Dnevnik tetoviranja	52
8.4 Označitev pujskov	52
8.5 Ocena barve	57
8.6 Zaključki	60
9 Oskrba svinj krškopoljskega prašiča	61
9.1 Uvod	61
9.2 Laktacija	62
9.3 Oskrba svinj v prasilišču	63
9.3.1 Krmljenje svinj in oskrba z vodo	64
9.3.2 Priprava pujskov na odstavitve	65
9.3.3 Pregled svinj pred odstavitvijo	66
9.4 Oskrba svinj v pripustišču	66
9.4.1 Priprava odstavljenih svinj in mladic na pripust	67
9.4.2 Pripust svinj	69
9.5 Oskrba pripuščenih svinj	69
9.6 Zaključki	72
10 Prasiatveni kotci s prosto svinjo	73
10.1 Uvod	73
10.2 Prostor za počivanje, dojenje in prasitev	74
10.3 Prostor za krmljenje, napajanje in blatenje	76
10.4 Izpusti v prasilišču	77
10.5 Skupinska uhlevitev doječih svinj s pujski	78
10.6 Prednosti in pomanjkljivosti prasiatvenih kotcev s prostimi svinjami	79
10.7 Izdelava prasiatvenih kotcev za proste svinje	81
10.8 Zaključki	81

11 Oskrba tekačev krškopoljskega prašiča	83
11.1 Uvod	83
11.2 Potrebe prašičev	84
11.3 Skrb za biovarnost	85
11.4 Oskrba odstavljenih pujskov in tekačev	87
11.4.1 Ureditev vzrejališča	88
11.4.2 Odstavitev pujskov in oskrba po odstavitvi	89
11.5 Zaključki	92
12 Rejska dokumentacija za avtohtono pasmo	93
12.1 Uvod	93
12.2 Pomen vodenja rejske dokumentacije	93
12.3 Vodenje rejske dokumentacije	95
12.4 Rejski dokumenti	97
12.4.1 Hlevska kartica svinje in hlevska kartica merjasca	97
12.4.2 Dnevniki	97
12.4.3 Dnevniki in evidence selekcijske službe	100
12.5 Izpolnjevanje dokumentacije	101
12.6 Zaključki	104
13 Analiza plodnosti	105
13.1 Uvod	105
13.2 Število prasitev in velikost gnezda	106
13.3 Dolžina uspešnega reprodukcijskega ciklusa	110
13.3.1 Starost mladic ob prvem pripustu	111
13.3.2 Starost mladic ob pravitvi	112
13.3.3 Dolžina laktacije	114
13.3.4 Dolžina poodstavitvenega premora	116
13.3.5 Servis perioda in doba med pravitvama	117
13.4 Število odstavljenih pujskov in delež izgub	118
13.5 Zaključki	119

14 Število funkcionalnih seskov pri označenih pujskih	121
14.1 Uvod	121
14.2 Razvoj vimena	121
14.3 Razporeditev seskov	123
14.4 Kakovost vimena in seskov	124
14.5 Število seskov v populaciji krškopoljskega prašiča	125
14.6 Zaključki	129
15 Preveritev možnosti vključevanja velikosti gnezda in števila funkcionalnih seskov pri odbirah plemenskega podmladka avtohtone pasme	131
15.1 Uvod	131
15.2 Material in metode	132
15.3 Rezultati	133
15.4 Zaključki	134
16 Rast živali krškopoljske pasme v različnih pogojih reje	135
16.1 Uvod	135
16.2 Material in metode	136
16.3 Rezultati	137
16.3.1 Rast krškopoljskih prašičev pred izvedbo poskusa	137
16.3.2 Hitrost rasti v poskusih v odvisnosti od pogojev reje	138
16.3.3 Razpršenost lastnosti	140
16.4 Zaključki	143
17 Klavne lastnosti krškopoljskih prašičev	145
17.1 Uvod	145
17.2 Material in metode dela	145
17.3 Rezultati	146
17.3.1 Meritve klavnih lastnosti na liniji klanja pri krškopoljskem prašiču	146
17.3.2 Sestava telesa po klavnih kosih	152
17.3.3 Sestava večvrednih klavnih kosov po tkivih	152
17.3.4 Mesnatost	153
17.4 Zaključki	156

18	Kakovost mesa in maščobe krškopoljskega prašiča	157
18.1	Uvod	157
18.2	Kakovost skozi čas	158
18.3	Material in metode	159
18.4	Rezultati	161
18.4.1	Primerjava krškopoljskega prašiča s komercialnimi pitanci (poskus I)	161
18.4.2	Vpliv spola, mase in starosti na kakovost mesa (poskus II)	161
18.4.3	Primerjava krškopoljskega prašiča s hibridom 12 (poskus III)	162
18.4.4	Kakovost maščobe krškopoljskih prašičev	163
18.5	Zaključki	166
19	Maščobnokislinska sestava dolge hrbtne mišice pri krškopoljskih prašičih	167
19.1	Uvod	167
19.2	Primerjava krškopoljskega prašiča s komercialnimi pitanci (poskus I)	168
19.3	Vpliv spola, mase in starosti na kakovost mesa krškopoljcev (poskus II)	169
19.4	Primerjava krškopoljskega prašiča s hibridom 12 (poskus III)	170
19.5	Zaključki	172
20	Maščobnokislinska sestava hrbtne podkožne maščobe krškopoljskih prašičev	173
20.1	Uvod	173
20.2	Primerjava krškopoljskega prašiča s komercialnimi pitanci (poskus I)	173
20.3	Vpliv spola, mase in starosti na kakovost mesa krškopoljcev (poskus II)	174
20.4	Primerjava krškopoljskega prašiča s hibridom 12 (poskus III)	175
20.5	Zaključki	176
21	Senzorična analiza klobas	177
21.1	Uvod	177
21.2	Ocenjevanje	178
21.3	Struktura ocenjevalcev	180
21.4	Statistična obdelava podatkov	180
21.5	Rezultati ocenjevanja	181
21.6	Zaključki	182

22 Predelava mesnih izdelkov na domu in uporaba aditivov	183
22.1 Uvod	183
22.2 Ankete	183
22.3 Analize nitritov, fosfatov in soli	184
22.4 Senzorična analiza	185
22.5 Zaključki	186
23 Viri	187